

NEMZETI KONZERVATÍV MÍTOSZOK ÚJRAÉRTÉKELÉSE A JELENKORBAN

■ Fő profiljaként a pécsi szellemi és kulturális életet alakító *Jelenkor* című folyóirat 2013-as januári és februári számában egy önmagához képest merészen nyitott tematikus blokkot közölt. 2012. október 30-án az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának Irodalomtudományi Intézete konferenciát szervezett *A nemzeti konzervativizmus irodalomszemlélete* címmel, mely nyolc előadást tartalmazott az e címszó alá sorolt Mécs László, Nyírő József, Szabó Dezső, Tormay Cécile, Wass Albert szépirodalmi tevékenységéről és a velük párhuzamba állított pozitív példáról, Louis-Ferdinand Céline-ről. Az említett írók, költők életrajzai nem elszakíthatók az aktív politizálás tényétől és a konferencia meghívottai nagy része által szélsőségesnek titulált politikai nézeteiktől. A konferencia célja azonban az volt, hogy irodalmi tevékenységüket önmagában (kulturálpolitika-mentesen) újrvizsgálva megállapítsa, elérik-e a szépirodalom határmezsgyéjét.

Az első tanulmányban Veres András Szabó Dezső munkásságának újraértékelésére vállalkozik. Legalábbis a cím szerint. A megvalósulás viszont a Szabó Dezső életében bekövetkezett politikai és irodalmi szempontrendszerek deskriptív felvonultatására korlátozódik, az összegzés után felvetve egy személyes véleményt arról, vajon beemelhető-e a költő az iskolai tantervbe.

Angyalosi Gergely a székely ember mitikus megformálását elemzi Wass Albert *Tizenhárom almafájában* és Nyírő József *Kopjafák* című novelláskötetében, megvizsgálva a narrátor szövegét, az allegorikus képek meglétét, a szereplők jellemének összetettségét, a tájleírást és a szerkesztettséget. Wass figurája emlékezetes, a situációk hihetőek, de a tájleírások és a gondolatok kifejezésére használt írói eszközei túlságosan egyszerűek. Angyalosi rávilágít a Nyírő-kötetben novellaként számon tartott szerzői monológok kontrollálatlan retorikusságára, de bemutatja a valódi, szépirodalmi

szempontból értékesebbnek tartott elbeszéléseket is.

Deczki Sarolta a tisztaságmítosz mint a nosztalgiaérzéshez kapcsolódó értékítélet megnyilvánulását vizsgálja Szabó Dezső *Az elsodort falujában*, Wass Albert *A funtineli boszorkányában* és Nyírő József *Székelyekjében*. Mindhárom műben az eredendő, romlatlan tisztaság a múlthoz vagy a nép gyermekéhez kapcsolódik. *A funtineli boszorkányban* Nuca, a boszorkány az, aki az erdőben él, hisz Istenben, de az egyházzal összeütközésbe kerül, érzéketlen a pénzzel és vagyonnal szemben. Deczki az indiánregények esztétikai minőségével rokonítja a nyelvezetet, az olvasóközönséget, a mindentudó elbeszélőt vagy éppen a történetzőt. Nyírő novellái a székelységben érvényesülő ősi törvényeket ragadják meg a modern civilizáció pusztította világban, de a tragikus kimenetelű novellák nem tartalmaznak társadalomkritikát, és megmaradnak a leírás szintjén. Szabó regényében a cél visszatérni a magyarság őseréjéhez, a földhöz, a faluhoz, ennek módjáról viszont nem ír, a vezércikkyszerű monológok, az expresszionista képekkel túlfűtött stílus és a propagandisztikus szándék pedig „együttesen túlfeszítik az elbeszélő próza kereteit”.

A januári lapszám utolsó tanulmánya Szénási Zoltáné, aki Mécs László és Wass Albert líráját elemzi az Ady-hatáson, az avantgárd elemek meglétén és a *bujdosó* szerepkörén keresztül. A hasonló költői szerepfelfogásuk mögött a nemzeti öntudat kérdése eltér. Amíg Wass emigrációban írt verseiben az önazonosságot a nemzethez való tartozás, az ettől való elszakíttottság alakítja, addig Mécs az egyetemesebb kereszténységhez rendeli. Szénási kijelenti, hogy Mécs ideje nem jött el, de Wass esetében még nem beszélhetünk elutasítónak.

Az első februári esszé Karafiáth Judittól Louis-Ferdinand Céline 20. századi francia íróit kapcsolja be a diskurzusbba. Az indoklás a közös antiszemitizmus

megléte, a következtetés, hogy a hagyományos nyelvhasználatú, dagályos és érzelgős stílusú Wass, Nyíró és Tormay nem mérhető a radikálisan új, abszurd és egzisztencialista világszemléletű Céline-hez.

Rákai Orsolya az 1922-ben indított *Napkelet* című folyóirat keletkezését, programját és bukását mutatja be. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter felkérésére indította a lapot Tormay Cécile, hogy legyen egy új konzervatív irodalmi szemle, amely teljesen szembefordul a modern *Nyugattal*. A lap irodalomfelfogása a 19. századhoz nyúlt vissza, amivel a *Nyugat* olvasóközönségét próbálta elhódítani.

Szolláth Dávid Tormay Cécile *Bujdosó könyv* című kötetében tanulmányozza a narrációs problémákat. Szolláth szerint a mű „elsődleges funkciója a politikai propaganda”, ezt próbálja a szerző a napló műfajával hitelesíteni, ellenben a naplóformát több ponton kikezdi földrajzilag, időrendileg, továbbá megkérdőjeleződik az arisztokrata narrátor ismeretének forrása az „egyszerű emberekről”. Szolláth a hibák ellenére felveti egy stilisztikai szempontú elemzés szükségességét is a politikai, genderszpontú és műfaji mellett.

Az utolsó előadás anyaga Földes Györgyié, lezárva a sort és visszatérve Szabó Dezsőhöz. Földes a költő *Nyugat*-ban teljesített kiemelkedő kritikai munkásságát méltatja, majd politikai ideológiáját Szabó filozófiai eszmerendszeréből és irodalomfelfogásából vezeti le.

Az előadások gépelt változatait olvasva levonhatunk három alapvető következtetést. Az első, hogy a „nemzeti konzervatív” elnevezés nem állta meg a helyét, a legtöbb szerző például azonnal reflektált Szabó Dezső radikalizmusára. A második, hogy ezen írók többsége a középszert képviseli – bár van, aki nem tartja lezártnak a Wass-lírával kapcsolatos értékrendszert, és van, aki lehetőséget lát Tormayban –, de a magyar irodalom fontos részei. A harmadik egy elutasító válasz egy lezárhatatlan kérdésre, arra, hogy kit lehet vagy kit lenne érdemes beemlni a tantervbe; ehhez azonban annyit fűznék hozzá, hogy néha fontosabbnak tartom azt a kérdést, hogy a tanterv irodalmi kiadvány részét képező szerzőket milyen módon hozhatjuk közelebb valakihez, vagy azt, hogy szépirodalmat olvastatva hogyan lehet gondolkodásra tanítani, ellentétben a szerzői életrajz bemagolásával. (*Jelenkor* 2013. 1–2.)

Pintér Anita

